

MITRU MÁTÉ

Reform, tervezés, háború: Ukrajna közigazgatási reformja és hatása a területi tervezési rendszerre a háború árnyékában

*Reform, Planning, War: Ukraine's Administrative
Reform and Its Impact on the Spatial Planning
System in the Shadow of War*

•
SZERZŐ:

MITRU MÁTÉ, kutatási referens, Nemzetstratégiai Kutatóintézet (NSKI),
mitrumate0@gmail.com, ORCID: 0009-0001-2930-5620

JEL kód: R58, O21, H77

Kulcsszavak: közigazgatási reform • decentralizáció • Ukrajna
• európai integráció • tervezési rendszer

Absztrakt: A tanulmány Ukrajna 2015 és 2020 között lezajlott közigazgatási reformját, valamint annak a területi tervezési rendszerre gyakorolt hatásait vizsgálja. A reform elsődleges céljai között szerepelt a döntéshozatal decentralizálása, a közszolgáltatásokhoz való hozzáférés javítása és az önkormányzati kapacitások megerősítése. Ugyanakkor nem hagyható figyelmen kívül a reform európai uniós integrációt elősegítő motivációja sem. A kutatás kvalitatív módszertanra épül, elsősorban szakirodalmi források és az újonnan létrehozott területi egységek tervezési dokumentumainak tartalomelemzésével. A vizsgálat egyaránt érint országos és helyi szintű terveket, különös tekintettel azokra, amelyek az orosz-ukrán háború kitörését követően készültek. A tanulmány rámutat arra, hogy a reform közelebb hozta a tervezési rendszert az európai normákhoz, ugyanakkor a katonai közigazgatások térnyerése és a háborús környezet jelentősen korlátozza a decentralizáció

elmélyülését. A tervezési gyakorlat továbbra is hierarchikus, a társadalmi részvétel leginkább formálisan jelenik meg. A lengyel decentralizációs modell hatása érzékelhető, ám az ukrán sajátosságok jelentős kihívást jelentenek a sikeres adaptációban. A tanulmány egyik fő megállapítása, hogy bár a reform számos strukturális változást eredményezett, az önkormányzati autonómia megerősödése csak részlegesen valósult meg.

AUTHOR:

*MÁTÉ MITRU, Research Officer, Research Institute for National Strategy,
mitrumate0@gmail.com, ORCID: 0009-0001-2930-5620*

JEL code: R58, O21, H77

*Keywords: administrative reform • decentralization • Ukraine • European integration
• planning system*

***Abstract:** The study examines the administrative reform carried out in Ukraine between 2015 and 2020 and its impact on the spatial planning system. The primary objectives of the reform included the decentralization of decision-making, improved access to public services, and the strengthening of local government capacities. At the same time, the reform's role in promoting Ukraine's European Union integration should not be overlooked. The research is based on a qualitative methodology, relying primarily on the analysis of academic literature and the content of planning documents prepared by newly established territorial units. Both national and local-level plans are examined, with particular attention to those developed after the outbreak of the Russo-Ukrainian war. The study finds that the reform has brought the planning system closer to European norms; however, the expansion of military administrations and the wartime context have significantly constrained the deepening of decentralization. Planning practices remain strongly hierarchical, and public participation is typically limited to formal mechanisms. The influence of the Polish decentralization model is apparent, though Ukraine's unique political and administrative circumstances pose substantial challenges to successful adaptation. Overall, the study concludes that while the reform has led to a number of structural changes, the strengthening of local self-government autonomy can only be considered partial.*

BEVEZETÉS

Ukrajnában 2015–2020 között egy átfogó közigazgatási és területi reform ment végbe. Ez alapvető változásokat eredményezett az ország igazgatási és tervezési rendszerében. Úgy tűnt, a reform elsődleges célja az volt, hogy az erősen központosított államigazgatási rendszer decentralizálja, vagy legalábbis törekedett a döntéshozatali jogosultságok helyi szintre történő átcsoportosítására. Az új struktúra közelebb hozta az ukrán területi tervezést az

európai normákhoz. Az orosz-ukrán háború kihívást jelentett a reformra, mivel a háború következtében létrejött katonai közigazgatások térnyerése korlátozta a decentralizációt.

A tanulmány Ukrajna területi tervezési rendszerét és közigazgatási reformját vizsgálja, továbbá párhuzamot von a rendszerváltás utáni lengyel reformmal. Elemzi az új területi egységek pénzügyi önállóságát és az átruházott állami feladatokat. Emellett feltárja a helyi szintű tervezési dokumentumok elemzésén keresztül a mögöttes célokat és motivációkat. A téma különösen időszerű, mivel a közigazgatási reformot bár már tárgyalja a szakirodalom, annak az ukrán tervezési rendszerre gyakorolt hatása kevésbé vizsgált. Az EU-integráció közelsége tovább növeli a téma aktualitását, hiszen ez a tervezési rendszer európai normákhoz való közeledését feltételezi. A reform tervezési vetülete nemcsak tudományos, hanem társadalmi és geopolitikai szempontból is jelentős. Az újonnan létrejött települési önkormányzatok tervdokumentumai feldolgozatlanok számítnak a szakirodalomban. Az ukrán közigazgatási reformot a szakirodalom több nézőpontból értékeli, különösen a decentralizáció és annak területi vonatkozásai mentén. A vizsgált tanulmányok a reform céljaira, hatásaira és háborús kontextusára is reflektálnak, ezzel gazdagítva a tudományos diskurzust (a teljesség igénye nélkül lásd pl. Horbliuk – Brovko, 2022; Darkovich – Savisko, 2024; Anisimov et al., 2024).

A tanulmány kvalitatív kutatási megközelítést alkalmaz, mivel nemcsak a reform bemutatására, hanem annak értelmezésére is törekszik. Fő módszere a dokumentumelemzés, ezáltal feltérképezhetőek a helyi fejlesztési irányok és a reform tervezési gyakorlatban való megjelenése is. A tanulmány szerkezete két kutatási kérdés köré épül. Az első a reform közigazgatási, különösen a tervezési rendszerre gyakorolt hatását vizsgálja. A második arra a kérdésre keresi a választ, hogy a területi reform mennyiben tekinthető valódi decentralizációnak.

1. táblázat: Elemzett tervdokumentumok áttekintése
Table 1: Overview of the Analysed Planning Documents

	Dokumentum angol címe	Dokumentum magyar címe	Elfogadó szerv	Elfogadás éve	Időtáv
1.	The restoration and development plan of the Chernihiv city territorial community	Chernihiv városi települési önkormányzatának helyreállítási és fejlesztési terve	Chernihiv Városi Tanács	2024	Nem meghatározott
2.	Strategy of mobility and development transport infrastructure Irpin community	Irpin települési önkormányzat mobilitási és közlekedési infrastruktúra-fejlesztési stratégiája	Irpin Városi Tanács	2023	Nem meghatározott
3.	Development strategy of the Myrhorod of city territorial community until 2030	Myrhorod települési önkormányzat 2030-ig szóló fejlesztési stratégiája	Myrhorod Városi Tanács	2023	2023/2024-2030
4.	Recovery Plan of Ukraine	Ukrajna helyreállítási terve	Ukrajna Helyreállításiért felelős Nemzeti Tanács	2022	2023-2032
5.	Ukraine Plan 2024-2027	Ukrajna terve 2024-2027	Ukrajna kormánya	2024	2024-2027

Forrás: saját szerkesztés alapján.
Source: based on own editing.

UKRAJNA KÖZIGAZGATÁSI ÉS TERVEZÉSI REFORMJA A REFORM TERÜLETI ASPEKTUSÁNAK BEMUTATÁSA

Ukrajna tervezési rendszerének megértéséhez fontos kiindulópontot jelent a 2015 és 2020 között végrehajtott területi közigazgatási reform, mivel a közigazgatási struktúra megújítása keretben biztosít a tervezési folyamatok számára.

Elmondható, hogy a reformot megelőzően Ukrajna jelentős mértékben centralizált volt. A helyi önkormányzás és a hatalom területi szervezését közelebb kívánták hozni az európai normákhoz. A 2000-es évek európai uniós bővítésében érintett országok törekvéseihez nagyon hasonló területi decentralizációs törekvések (pl. Salamin et al., 2005) érhetőek tetten a 2014 óta az EU felé tekintő Ukrajnában is. Az „Ukrajna 2020” Fenntartható Fejlődési Stratégia a decentralizációt kiemelt reformként kezelte, amely az európai életszínvonal elérésének feltétele. A stratégiát 2015. január 12-én elnöki rendelettel hagyták jóvá. A cél a korábbi centralizált rendszer felszámolása, az önkormányzatok működőképességének biztosítása és a hatékony területi hatalomgyakorlás elősegítése volt (Horbliuk – Brovko, 2022).

A reform előtt Ukrajnában 27 régió, 490 járás, 11.694 közösség (hromada) és 29.710 település létezett. 2020-ra a régiók és települések száma nem változott, azonban a járások száma 136-ra csökkent, a közösségeket pedig jelentősen összevonták: 11.694 helyett 1.469 új települési önkormányzat jött létre (Horbliuk – Brovko, 2022). Az újonnan létrejött önkormányzatok kiterjedése változatos, hozzájuk átlagosan 20 település tartozik. Vannak egyvárosos, illetve több, mint 40 települést magába foglaló települési önkormányzatok is. A reform elsődlegesen önkéntes alapon zajlott, azonban országos szinten nem volt kelendő hajlandóság az önkéntes egyesülésre, így 2020 júniusában a reform lezárása érdekében a kormány kötelezővé tette az egységesítést (Horbliuk – Brovko, 2022).

A decentralizációt követően a települési önkormányzatok forrásait nem a helyi államigazgatási szervek, hanem az önkormányzatok kezelik. Ez közelebb viszi Ukrajnát a Helyi Önkormányzatok Európai Chartájában rögzített elvek érvényesítéséhez (Novakovskyy et al., 2019). A reform következtében a tervezési hatáskörök a regionális szintről a helyi szintre kerültek, ami alapvetően átalakította a térségi tervezés rendszerét.

AZ OROSZ-UKRÁN HÁBORÚ NEGATÍV HATÁSA A DECENTRALIZÁCIÓ FOLYAMATÁRA

A háború kitörése megakasztotta a decentralizáció elmélyülését, mivel több térségben is katonai közigazgatások (LMA) jöttek létre. A jogköreik folyamatosan bővültek, és sok régióban ezek az ideiglenes állami szervek váltották fel vagy egészítették ki a békeidőbeli hatóságokat. Az átfedő hatáskörök zavart és elégedetlenséget okoztak a lakosság körében. LMA-t jellemzően olyan településeken hoztak létre, amelyeket felszabadítottak, vagy a frontvonal közelében helyezkedik el. Ha egy közösség végrehajtó szerve nem tudta ellátni feladatait, az állam LMA-t rendelt ki. Az LMA-k jelentős része orosz megszállás alatt álló területeken alakultak ki, így tényleges működésük csak az ukrán ellenőrzés alatt álló helyeken valósulhat meg (Darkovich – Savisko, 2024).

Az LMA-k vezetőit gyakran nem választják, és sok esetben nem ismerik a helyi viszonyokat sem, nincs tapasztalatuk. A háború és annak elhúzódása is valós veszélyt jelent a decentralizációra: az erőforrások központosítása szükségyszerű, de ez hosszú távon a decentralizáció rovására mehet. Emellett a reform ellenzői is kihasználhatják a kialakult helyzetet. A katonai közigazgatások ideiglenes állami szervek, melyek rendkívüli körülmények miatt jöttek létre. Átmeneti jellegükből fakadóan nem részei a klasszikus önkormányzati rendszernek, hanem központi irányítás alatt működnek. Jogi szabályozásuk szerint a hádiállapot megszűnése után 30 napon belül automatikusan megszűnnek, helyreállítva a békeidőbeli közigazgatást (Nehara et al., 2025). A háborús helyzet alakulásától, különösen annak intenzitásától függően egyes térségekben megszűntek a katonai közigazgatások. Ez elsősorban ott történt meg, ahol a biztonsági helyzet stabilizálódott, lehetővé téve a polgári közigazgatás visszaállítását.

LENGYELORSZÁG MINT POTENCIÁLIS MINTAORSZÁG

Lengyelország releváns összehasonlítási alap, mivel feltételezhető, hogy Ukrajna a közigazgatási reform kidolgozása során mintaként tekintett rá. Ugyanakkor jelentős területi különbség van a két ország között. Mindkét reform nyugati orientáció mentén, átmeneti időszakban indult: Lengyelországban a rendszerváltás után, Ukrajnában pedig az EU-jogharmonizáció céljából. Előbbi országban a decentralizációt az európai integráció és a demokratizálódás vezérelte (Okunovska et al., 2020).

A lengyel közigazgatási reformban a decentralizáció alkotmányos alapokon nyugszik. Ezt támasztja alá a Lengyel Köztársaság Alkotmányának 15. cikke, amely kimondja, hogy az ország területi berendezkedése biztosítja a közhatalom decentralizációját (Sobański, 2021). A lengyel alkotmány 15. cikkének második bekezdése előírja, hogy a területi tagolást törvényben kell szabályozni, figyelembe véve a társadalmi, gazdasági és kulturális kapcsolatrendszeret (Jackiewicz, n. d.). A lengyel alkotmányi rendelkezések erősítik az önkormányzatokat, és kijelölik a központi és helyi kormányzat közötti hatáskörmegosztás kereteit. Lengyelországban és Ukrajnában egyaránt háromszintű közigazgatási rendszer jött létre: Ukrajnában oblast (megye), rayon (járás), hromada (települési önkormányzat), Lengyelországban voivodship (vajdaság), powiat (járás/megye), gmina (települési közösség) szintekkel. Mindkét rendszerben az önkormányzatiság alapját a több települést magába foglaló egységek képezik, amelyek a helyi közhatalom gyakorlásának fő színterei (Okunovska et al., 2020).

Ukrajnához hasonlóan Lengyelországban is csökkent a közigazgatási egységek száma, de míg Ukrajnában a megyék száma változatlan maradt, addig Lengyelországban a vajdaságok száma 49-ről 16-ra csökkent, területileg közelítve az ukrán megyékhez. Lengyelországban az önkormányzatok széles körű autonómiával bírnak, de pénzügyi függetlenségük korlátozott. Utóbbi megállapítás az ukrán települési önkormányzatokra is érvényes. A települési önkormányzatok bevételeik jelentős részét állami forrásokból szerzik, így erősen függenek a központi finanszírozástól (Levitas, 2015).

A szakirodalom szerint az ukrán közigazgatási reform alapja a lengyel decentralizációs modell adaptációja volt. Ugyanakkor a két ország közigazgatási rendszere és történeti fejlő-

dése jelentősen eltér, ami a reformok megvalósításában is különbségeket eredményezett. Ez rámutat arra, hogy a külső modellek átvétele leginkább akkor lehet sikeres, ha illeszkedik a befogadó ország jogi, politikai és társadalmi sajátosságaihoz (Okunovska et al., 2020).

Az ukrán decentralizációs reform összetettebb szerkezetű, mivel a közigazgatási reform mellett területi decentralizáció is lezajlott. Az igazgatási és önkormányzati szint egyidejű átalakítása egyaránt növelte a végrehajtás komplexitását és a koordinációs kihívásokat is (Okunovska et al., 2020).

A REFORM TERVEZÉSI RENDSZERRE GYAKOROLT HATÁSA

Anisimov, Smirovna és Dulko (2024) tanulmánya átfogó elemzést nyújt a decentralizációs reform tervezési rendszerre gyakorolt hatásáról. A reform során felmerült a területfejlesztés és a területrendezés összekapcsolása, amit a szakmai közösség is támogatott. Ennek az volt a célja, hogy megszűnjenek az ellentmondások a stratégiai és szabályozási dokumentumok rendelkezései között, például, ha egy ipari park terve ütközik a lakóövezetként besorolt rendezési tervvel. Az integrált tervezés csökkenti a tematikai és intézményi átfedéseket. Ez nem ágazati, hanem területi alapú tervezést jelent, ahol a tervezés alanya közigazgatási egység. A tervezésben az állami, önkormányzati, civil, gazdasági szereplők közösen vesznek részt. 2020-ra az integrált modell normává vált, de a hangsúly továbbra is a terv elkészítésén van, nem a megvalósításon. Bár a jogszabályok rögzítik az állampolgári részvétel elvét, a gyakorlatban ez korlátozottan érvényesül: nincs világos szabályozás, alacsony a lakosság tájékozottsága, a döntéshozók pedig gyakran nem érdekeltek az egyeztetésben. A reform nem hozott gyökeres változást: a hierarchikus rendszer és a tervkészítés elsődlegessége megmaradt, bár a helyi önkormányzatok tervezési autonómiája nőtt. A fent vázolt ukrainai tervezési kihívások hasonlóságot mutatnak azokhoz, amelyeket az Európai Unióban (Salamin – Péti, 2019), vagy Magyarországon (Salamin – Péti, 2023) tapasztalhatók a területi tervezésben. Továbbá a tervezés ukrainai szakpolitikai tendenciái mutatnak egyfajta területi tervezési európaizálódást (ld. Salamin – Péti, 2019; Salamin – Péti, 2023), követik az uniós trendeket.

AZ ÚJONNAN LÉTREJÖTT TELEPÜLÉSI ÖNKORMÁNYZATOK DELEGÁLT ÁLLAMI FELADATAI

A közigazgatási reform után fontos áttekinteni, milyen jogosítványokat kaptak az új közhatalmi egységek, mivel ezek mennyisége és jellege jól tükrözi a reform tényleges decentralizációs tartalmát. A szakirodalom szerint, bár elvi szinten egyértelmű a feladatmegosztás szándéka, a gyakorlatban gyakran az ellenkezője valósul meg. Grudova et al. (2024) rámutatnak, hogy a helyi és állami hatóságok között több esetben is tapasztalhatók hatásköri átfedések és funkcionális párhuzamosságok, amelyek akadályozzák a decentralizáció célkitűzéseinek maradéktalan érvényesülését. Ez a probléma különösen élesen jelentkezik a szociális védelem, az oktatás és a kultúra területén.

Az időközben kirobbanó orosz-ukrán háború során az újonnan létrejött önkormányzatoknak egyszerre kellett alkalmazkodnia új szerepköréhez és a háborús körülményekhez. A konfliktus próbára teszi, hogy ezek az alig pár éve működő egységek képesek-e önállóan reagálni a gazdasági nehézségekre, és képesek-e döntéshozatali jogkörükkel enyhíteni a negatív következményeket.

A Minisztertanács által 2014-ben elfogadott „Ukrajna helyi önkormányzati és területi hatalmi szervezési reformjának koncepciója” ugyan nem jogszabály, de fontos iránymutatást adott a reform kapcsán. Kiemelt céljai közé tartozott a közszolgáltatások minőségének javítása, az állami és önkormányzati feladatok szétválasztása, valamint az új közigazgatási egységek megfelelő finanszírozásának biztosítása (Centre of Expertise for Multilevel Governance, 2024).

2015-ben hatályba lépett egy törvény, amely bővítette a helyi közigazgatási egységek jog- és hatásköreit, felhatalmazva az önkormányzatokat a szolgáltatások színvonalának javítására. Egy másik, szintén 2015-ös törvénymódosítás nagyobb pénzügyi forrásokat biztosított számukra, tovább növelve ezen önkormányzatok autonómiájának megteremtési lehetőségét (Centre of Expertise for Multilevel Governance, 2024).

A (Law of Ukraine on Local Self-Government, 1997) ukrán törvény többek között az önkormányzás törvényi szabályozásával is foglalkozik. A jogi szabályozás alapján a települési önkormányzatok feladat- és hatáskörei bővültek, új közszolgáltatási és fejlesztési funkciókat kaptak, ezzel erősítve szerepüket a közpolitikai célok megvalósításában. Az „A helyi önkormányzatról” szóló törvény rögzíti a közösségek jogállását, feladatait és hatásköreit. A helyi tanácsok végrehajtó szervekként működnek, és állami feladatokat is ellátnak. Ezen felül az önkormányzatok véleményezhetik olyan vállalkozások fejlesztési terveit, amelyek érintetik a közösség érdekeit. Emellett kötelesek ellenőrizni a helyi költségvetésbe történő befizetések jogszerűségét és időzítését is. A települési önkormányzatok jogosultságot kaptak számos terület helyi koordinálására, különösen a lakásgazdálkodás, közlekedés, távközlés és kereskedelem vonatkozásában. Emellett a teljes lakásállomány nyilvántartása és ellenőrzése is az önkormányzatok feladata lett, függetlenül a tulajdonformától. A településfejlesztés körében előírás lett az építési kataszter létrehozása, a rendezési dokumentumok betartásának ellenőrzése és jogsértő építkezések leállítása. Vitás esetekben az önkormányzat döntő szerepet kap. Az oktatás és egészségügy területén is bővültek a hatáskörök: az intézmények fenntartása, a gyermekek nyilvántartása, a tankönyvellátás biztosítása, valamint az állami gondozás szervezése immár önkormányzati feladat lett. A felsorolt feladatkörök többsége delegált jellegű, vagyis az állami hatáskörbe tartozó ágazatok helyi végrehajtását az önkormányzatokra bízzák. Ugyanakkor az önkormányzatok számos, törvényben rögzített saját feladatot és jogosultságot is kaptak. Az „A helyi önkormányzatról” szóló 1997-es törvény az idők során, különösen a 2014 utáni reformfolyamat alatt számos módosításon, kiegészítésen ment keresztül, amelyek kiterjesztették a települési önkormányzatok hatásköreit és megerősítették szerepüket a közhatalmi rendszerben.

A FORRÁSOK DECENTRALIZÁLÁSA, A HELYI KÖLTSÉGVETÉSI BEVÉTELEK SZERKEZETE

Sochka (2021) tanulmánya rávilágít, hogy míg 2010–2020 között az állami költségvetés 4,6-szorosára nőtt, addig a helyi mindössze 3,9-szeresére, miközben az állami részarány (75–80%) nem változott. A reform által vízionált pénzügyi autonómia helyett a források centralizációja erősödött. 2015-től a támogatások szerkezete is módosult: a szabad felhasználású transzferek aránya 50%-ról 3–4%-ra csökkent, a célzottaké 96%-ra nőtt. Ez korlátozta a helyi döntéseket, miközben teljesült a feladatdecentralizáció.

Hnydiuk (2020) szerint a 2015-ös reform óta működik egy horizontális kiegyenlítési rendszer, amely a közösségi költségvetések közötti egyenlőtlenségeket hivatott csökkenteni. Korábban hatékonysági ösztönzők nélkül a gazdagabb önkormányzatoktól elvont forrásokat az állam a szegényebbek támogatására fordította. Az új rendszer objektív alapon, az egy főre jutó SZJA-szint szerint három kategóriát különít el. Ahol ez az érték az országos átlag 90%-a alatt van, ott az önkormányzatok a 92%-os szint eléréséhez szükséges összeg 80%-át kapják meg. A 90–110% közötti sávba eső önkormányzatok nem részesülnek támogatásban, de befizetési kötelezettséggel sem rendelkeznek. 110% felett a többlet 50%-át vissza kell fizetni az államnak fordított támogatásként.

A 2. ábra szerint a reform első éveiben, 2015–2016 között az adóbevételek aránya 33,4%-ról 40,1%-ra nőtt, majd 2019-ig stagnált. 2019-ben meghaladta a 48%-ot, 2020-ban pedig, részben a pandémia miatt, közel 61%-ra emelkedett. Ezzel szemben az állami transzferek aránya 46,4%-ról 34%-ra csökkent, jelezve a saját bevételek növekvő szerepét (Sochka, 2021).

Ugyanakkor rögzíteni kell, hogy a Covid-19 jelentős nyomást gyakorolt a központi költségvetésre, korlátozva az önkormányzatok forrásellátását. Emiatt feltételezhető, hogy az adóbevételek arányának növekedése nem kizárólag a helyi adóalap tényleges bővüléséből, hanem az állami transzferek csökkenéséből fakadt. Az arányok eltolódása önmagában nem jelenti a helyi pénzügyi autonómia erősödését.

Érdeemes kiemelni a jövedéki adóbevételek arányának dinamikus növekedését: míg 2014-ben mindössze 0,1%-ot tett ki, addig 2015-re ez az érték 2,6%-ra (több mint 2500%-os növekedés) ugrott. 2016-ban ez tovább növekedett (3,3%), majd 2020-ig kb. 2,5% körül stabilizálódott. 2020-ban aztán ismét 3% fölé emelkedett. A bővülés összefügghet bizonyos termékek adóterheinek növekedésével, pl. 2016-ban a cigarettára 40%-os fajlagos jövedéki adót vetettek ki (FCTC, 2016). 2015-től kezdődően többek között az alkohol, a dohánytermékek és az olajszármazékok kiskereskedelmi forgalma után 5 százalékos jövedéki adót vezettek be, amelynek bevétele a helyi önkormányzatok költségvetését gyarapította (Hnydiuk, 2020).

2. táblázat: A helyi költségvetési bevételek alakulása Ukrajnában 2014–2020 között, %-ban kifejezve
 Table 2: The Structure of Local Budget Revenues in Ukraine, 2014-2020 (expressed as percentages)

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Adóbevételek, ideértve:	37,7	33,4	40,1	40	41,3	48,3	60,6
SZJA	27	18,7	21,6	22	24,6	29,5	37,7
Társasági nyereségadó	0,1	1,5	1,6	1,3	1,7	1,8	2,1
Jövedéki adók	0,1	2,6	3,2	2,6	2,5	2,4	3,3
Földadó és földbérlet	5,2	0	0	0	0	0	0
Helyi adók és befizetések, ideértve:	3,5	9,2	11,5	10,5	10,9	13,1	16,1
Földbérlet és földdíj	0	5	6,4	5,3	4,9	5,9	6,7
Átalányadó	3,2	3,7	4,7	4,7	5,3	6,3	8,1
Nem adójellegű bevételek	5,3	6,8	6	5,2	5	4,7	4,6
Egyéb bevételek	0,6	0,7	0,5	0,5	0,5	0,6	0,8
Kormányközi átutalások, ideértve:	56,4	59,1	53,4	54,3	53,2	46,4	34
Támogatások (adományok)	27,8	2,5	1,9	4,4	4,5	4,6	4,6
Segélyek-szubvenciók	28,6	56,6	51,5	49,9	48,7	41,8	29,4
Összesen	100	100	100	100	100	100	100

*Forrás: saját szerkesztés Sockha (2021:62.) alapján.
 Source: own editing based on Sockha (2021:62).*

TERVDOKUMENTUMOK VIZSGÁLATA ORSZÁGOS SZINTŰ HELYREÁLLÍTÁSI ÉS ÚJJÁÉPÍTÉSI TERVEK

A tanulmány a továbbiakban ukrán tervdokumentumok tartalmi áttekintésével és elemzésével foglalkozik. Célom bemutatni, hogy az előzőekben ismertetett keretek tükrében a tervezők milyen válaszokat adtak térségi kihívásokra. A dokumentumok tükrözik a területi tervezés aktuális gyakorlatát, és rávilágítanak arra, milyen célokat, cselekvési irányokat és lehetőségeket fogalmaz meg az állam vagy a helyi szereplő. Megismerhetővé válnak az önkormányzatok által érzékelt problémák, prioritások és fejlesztési irányok. A kiválasztás során fontos szempont volt, hogy a dokumentumok reprezentatívak legyenek az ukrán tervezési gyakorlatra és a háború utáni helyreállításra vonatkozó elképzelésekre. Emellett olyan tervek vizsgálatát kell előtérbe helyezni, amelyek a háború kitörését követően jöttek létre.

A Ministry of Economy of Ukraine (2024) tervdokumentuma képezi Ukrajna újjáépítési tervének tartalmi áttekintését, amely az ország egészére kiterjedő fejlesztési és rekonstrukciós irányokat határoz meg a 2024–2027 közötti időszakra. A dokumentum létrejöttét elsősorban az Európai Unió finanszírozta, de a Nemzetközi Valutaalap is a támogatók között szerepel. A terv célja, hogy segítse az ország háború utáni helyreállítását, valamint támogassa az EU-csatlakozás folyamatát. A terv átfogó: foglalkozik a közlekedés, oktatás, foglalkoztatás, gazdaságfejlesztés, környezetvédelem, agrárágazat, igazságügyi reformok és korrupcióellenes intézkedések kérdéseivel is. A terv helyzetfeltárást is tartalmaz, amely megvilágítja Ukrajna gazdasági, társadalmi és infrastrukturális állapotát. Az egyes témákat az átfogó célokhoz kapcsolódó alfejezetek mutatják be, amelyek a célok kifejtéséhez bevezetőként is szolgálnak. Hangsúlyt kap a háborús károk felmérése és számszerűsítése kvantitatív és kvalitatív módszertannal. A dokumentum három fő része közül az egyik a célkitűzéseket tárgyalja, egy-egy célhoz tematikusan rendelve a jelenlegi állapotok bemutatását és a javasolt intézkedéseket. A terv fő javaslatai között szerepel a közlekedési infrastruktúra fejlesztése, energetikai beruházások és a digitális modernizáció. A költségvetés kulcsszerepet játszik: Ukrajna teljes újjáépítési igénye meghaladja a 440 milliárd eurót. Az EU ehhez több, mint 38 milliárd euróval járul hozzá, támogatások és hitelek formájában. Ez is mutatja, hogy Ukrajna integrációja stratégiai cél az EU számára. A támogatás hozzájárulhat ahhoz, hogy az ország gazdasági állapota felkészült állapotba kerüljön a csatlakozási tárgyalásokra. Bár kritikus hangok szerint az EU ezen gyakorlata politikai indíttatású, a hozzájárulás azt mutatja, hogy a gazdasági szempontok is meghatározóak. Ha Ukrajna nem tud gazdaságilag megerősödni, az integrációs folyamat elhúzódhat, mivel az EU-tagság nem automatikusan biztosított. A terv kidolgozásában fontos szerepet kapott a monitoring és értékelés. A folyamatos nyomon követés biztosítja az átláthatóságot, teljesítménymutatók alapján féléves és éves jelentések készülnek (pl. megépített út hossza). A dokumentum közbenső, utólagos és előzetes értékeléssel is számol. Kiemelten kezeli az EU által előírt környezeti hatásvizsgálatot és a stratégiai környezeti vizsgálatot (SKV). Az SKV alkalmazása az európai normákhoz való igazodás jele, ahogy az a 2000-es években csatlakozott EU-tagállamok esetében is történt a 2001-es uniós irányelv alapján (Péti, 2011). Az SKV nem idegen Ukrajna számára sem, hiszen az ENSZ határon átnyúló környezeti hatásokhoz kapcsolódó SKV-ajánlást 2003-ban éppen Kijevben fogadták el, a Kijevi-jegyzőkönyv keretében (Péti, 2011).

A másodikként áttekintésre kerülő, országos jelentőségű dokumentum a National Council for the Recovery of Ukraine (2022). A dokumentum 2022 júliusában jött létre az Ukrajna Helyreállításáért Felelős Nemzeti Tanács közreműködésével, jelezve a helyreállításra irányuló kormányzati szándékot. A fő finanszírozó ugyan nincs nevesítve, azonban a támogatók között szerepel a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank (IBRD), valamint az Európai Unió, elsősorban a RebuildUkraine Facility keretében. Ez a dokumentum 2032-ig tekint előre, amely leginkább a környezeti helyreállítással foglalkozik. Fő témái: környezetvédelem, klímaváltozás, klímaadaptáció és klímamitigáció. Projektszinten érinti a közlekedési infrastruktúrát, digitalizációt, hulladékgazdálkodást, nukleáris-vegyi biztonságot és a természeti erőforrások fenntartható használatát is. A helyzetfeltáró része rövid, azonban kitér a háború előtti és utáni állapotokra, az üvegházhatású gázok kibocsátására, a vízkészletek és az erdőszűltség alakulására. Röviden összegzi a háború környezeti hatásait, különösen az élővilág és az infrastruktúra vonatkozásában. Ezeknek a sérülése veszélyeztet-

heti a környezetet. SWOT-analízist nem tartalmaz, módszertana főként kvantitatív eszközökre épül. A fő hangsúly a javaslatértékelési részen van: 6 fejlesztési irányhoz 6 stratégiai cél és 15 konkrét elképzelés („Task”) tartozik. A célokat projektek konkretizálják, részletes táblázatos formában. A táblázatok tartalmazzák a projektleírást, a projekt melletti érveket, indikátorokat, felelős hatóságokat, költségvetést, finanszírozási forrást, jogi keretet, ütemezést és az EU-s joggal való összefüggéseket. Utóbbi kiemeli a jogharmonizáció hangsúlyosságát, mint az uniós integráció egyik alapfeltételét.

A tervben a költségvetés már projektszinten is megjelenik, emellett stratégiai célonként az összesített költségek is feltüntetésre kerülnek. A tervezett költségek összértéke meghaladja a 25 milliárd eurót. A célok költségigénye eltérő: a legalacsonyabb keretet az éghajlatváltozás kezelésére szánja kb. 23 millió euró, míg a legnagyobbat a környezeti biztonságra és hulladékgazdálkodásra irányozza, kb. 17,72 milliárd euró értékben. A dokumentumban hangsúlyt kap a monitoring és értékelés is: cél az uniós előírásoknak megfelelő környezetvédelmi nyomonkövetési rendszer kiépítése. Emellett projektszinten is megjelenik az utókövetés szükségessége, az indikátorok következetes alkalmazása pedig megalapozza a hatékony értékelést.

Mind a két vizsgált dokumentum országos szintű keretet ad a helyreállítási folyamatokhoz. Bár nem tartalmaznak közvetlen előírásokat a települési önkormányzatok számára, több ponton kapcsolódnak a helyi fejlesztési és költségvetési gyakorlatokhoz. A monitoring- és indikátorrendszerek olyan végrehajtási feltételrendszert alkotnak, amelyek helyi szinten is adaptálандók lehetnek. Az olyan tématerületek, mint a közlekedési infrastruktúra, környezetvédelem, energetika, jellemzően a helyi tervekben is megjelennek, így a nemzeti dokumentumok kijelölhetik a fejlesztési irányt az önkormányzatok számára. Az EU-s jogharmonizációs szempontok szintén beépülhetnek a helyi tervezésbe, mivel az integrációs törekvések nemcsak állami, hanem önkormányzati szinten is relevánsak.

HELYI SZINTŰ TERVDOKUMENTUMOK

A területi közigazgatási reform egyik fő eredménye a nagyméretű, összevont önkormányzatok létrehozása volt, így érdemes feltérképezni, hogy ezek a közhatalmi egységek miképpen reagálnak a változásokra. A kutatás során kiderült, hogy az önkormányzatok többnyire foglalkoztak a fejlesztési tervek ukrán nyelvű kidolgozásával. Azonban több önkormányzat idegen nyelven is közölt terveket. Ebből választottam ki három tervdokumentumot, amelyek térségi elhelyezkedésükben, gazdasági potenciáljukban és szerkezetükben is eltérnek: van közöttük egyetlen várost magába foglaló és több mint 30 települést tömörítő önkormányzat is. A vizsgált tervek nemzetközi támogatással készültek, amelyek jellemzően európai hátterű szervezetek. A tervek elkészítői hasonlóan sokfélék, mint maguk a tervezés tárgyai.

Az első elemzett helyi szintű stratégiai dokumentum a Myrhorod City Council (2024), Myrhorod települési önkormányzat által készített fejlesztési terv, amely az USAID támogatásával készült. Ez egy középtávú, fejlődésorientált dokumentum, amely több területet – közlekedés, oktatás, gazdaságfejlesztés, foglalkoztatás, agrárium, turizmus, szociális infrastruktúra – érint. A turizmus különösen hangsúlyos, mivel Myrhorod országosan is ismert

fürdőváros. Myrhorod Poltava (Poltavska) megyében található, Myrhorod központtal és további 36 településsel (Myrhorod Portal, n. d.). A dokumentum kb. 40%-a helyzetfeltárással foglalkozik, amely számszerűsített adatokra épül. Gyakoriak a grafikonok, táblázatok, térképek és SWOT-elemzést is tartalmaz. A javaslatvételi részben 4 stratégiai és kb. 5 operatív célt határoztak meg, ezek megvalósítása mintegy 15 projekt/feladat révén megy végbe. Bár a dokumentum elemzi a költségvetési helyzetet, konkrét pénzügyi tervezést nem tartalmaz. A monitoring rendszer önálló fejezetben szerepel: féléves jelentéseket, folyamatos adatgyűjtést, valamint cél és eredményindikátorokat ír elő, amelyeket évente kétszer kell értékelni. A terv elkészítését nem előzte meg környezeti hatásvizsgálat, de figyelembe veszi a stratégiai környezeti értékelésről szóló jogszabályokat. A dokumentum megfelel a nyugati típusú tervezési normáknak. Az önkormányzat weboldala az EU és a német kormány támogatásával készült és a terv idegen nyelven is elérhető, ami alátámasztja a települési önkormányzat EU-hoz való közeledési szándékát.

A következő dokumentumot (Chernihiv City Council, 2024) Chernihiv város települési önkormányzata hozta létre, amelyet egyetlen város, Chernihiv alkot. Ez jól mutatja az ukrán önkormányzatok eltérő méret és szerkezeti viszonyait. Chernihiv a róla elnevezett megye központja, 2022-ben több mint 270.000 fős lakossággal bírt (Cities4Cities-United4Ukraine, n. d.). A vizsgált dokumentum újjáépítési tervként különösen jelentős, mivel a település a háború elején 1-2 hónapig harcok színtere volt. A várost ért károk indokoltá tették a helyreállítást és fejlesztést. A 2024-ben készült tervet az EU Antikorrupciós Kezdeményezése finanszírozta, a megvalósításáért a Helyreállítási és Fejlesztési Ügynökség felel. Időbeli érvényessége ugyan nincs pontosan meghatározva, de rövid- vagy középtávú fejlesztési logika valószínűsíthető. A dokumentumban olyan területek fejlesztése jelenik meg, amelyeket a háború közvetve vagy közvetlenül érintett: közlekedés, oktatás, foglalkoztatás, környezetvédelem, egészségügy és népszerűsítő tevékenység. A helyzetfeltárási dokumentum kb. 20%-át teszi ki, amely logikusan szerkesztett és kiter az időbeli változásokra. Az elemzéseket táblázatokkal és diagramokkal illusztrálja. A terv kvantitatív megközelítést alkalmaz, számszerűsített adatokkal dolgozik. A javaslatvételi rész jól strukturált: külön fejezetben határozza meg az objektív célokat, melyekhez 6-8 tevékenységi kör kapcsolódik. Jelentős hangsúlyt fektet a projektekre: 118 projekt szerepel benne, táblázatos formában. A táblázat tartalmazza a projekt kezdő és záró időpontját, indikátorokat, várható eredményeket, költségeket és rövid leírást. A teljes tervezett költség 14.168.174 hrivnya, ami a 2024-es árfolyam alapján több, mint 326.000 euró (Wise, n. d.). A finanszírozás forrásai között helyi bevételek, állami támogatások és nemzetközi adományozók szerepelnek. A monitoring és értékelési rendszer kiemelt szerepet kap, megvalósítása várhatóan a Miniszteri Kabinet irányelveihez igazodik. Az indikátorok a projektek végrehajtásának kulcselemei, azonban előzetes értékelésre nem történik utalás.

A harmadik települési önkormányzat, Irpin Kijev vonzáskörzetében helyezkedik el, amely egy várost, valamint négy falut foglal magába. Ezáltal a kisebb önkormányzatok közé tartozik, lakossága kb. 70.000 fő (Cities4Cities-United4Ukraine, n. d.). Az Irpin települési önkormányzat által megrendelt terv (Irpin City Council, 2023) a közlekedés fejlesztésére koncentrál. A dokumentumot az ORESUND Kft. készítette az Irpin Újjáépítési Csúcs támogatásával, amely a fenntartható újjáépítésre fókuszál. Bár pontos időtávot nem jelöltek meg, az indikátorok alapján a stratégia kb. 2033-ig tervez. A terv elsősorban mobilitással és

közlekedési infrastruktúrával foglalkozik, kiemelve a közösségi és városi közlekedést. Gyakorlati megközelítése jól érzékelhető: számos jó gyakorlatot mutat be, például a tranzitorientált fejlesztést, valamint a policentrikus és vegyes területhasználat lehetőségeit. Közvetlen helyzetfeltárást nem tartalmaz, háttérinformáció csupán az előzetes kutatások révén jelenik meg. A módszertan vonatkozásában valószínűsíthető a kvantitatív és kvalitatív eszközök kombinált alkalmazása. A terv tartalmaz SWOT-elemzést, de kisebb hangsúllyal szerepel benne, mint a myrhorodi tervben. A javaslatétel külön fejezetet kapott: 5 stratégiai célt és 11 hozzájuk kapcsolódó alcélt határoz meg. A következő fejezetben konkrét stratégiai intézkedések és ajánlások olvashatóak. A terv nem tartalmaz költségvetési előirányzatot vagy külön monitoringfejezetet, de jelzi, hogy a megvalósítás nyomon lesz követve. Az indikátorok kiemelt jelentőségűek, a teljesítményértékelési rendszer külön fejezetben szerepel. A dokumentum előzetes értékelést is tartalmaz: hivatkozik korábbi mobilitási felmérésre, más települések stratégiáira, terepi úthálózati vizsgálatokra, valamint lakossági egyeztetésekre is.

A három fejlesztési terv eltérő földrajzi, társadalmi és gazdasági környezetből származik, mégis több tartalmi és formai hasonlóságot mutat. Ezek jól tükrözik az ukrán tervezési gyakorlat háborús körülményekhez és az EU-s integrációs törekvésekhez történő alkalmazkodását. Az időtáv jellemzően 2030-2032-ig terjed, közép- és hosszútávú célokkal. A jövőkép és a stratégiai célok minden tervben világosan azonosíthatóak, gyakran operatív célokkal és projektekkel kiegészítve. A vizsgált tervek témaválasztása átfedést mutat: a közlekedési infrastruktúra, az oktatás, a foglalkoztatás és a gazdaságfejlesztés szinte minden dokumentumban visszatérő elemek. A tervek többségénél megfigyelhető külső támogatók (EU, USAID,) és szakmai szervezetek (pl. ORESUND Kft., Recovery and Development Agency) bevonása, ami külső szakmai és pénzügyi támogatottságra utal. Az indikátoralapú értékelés, a nyomon követés és a rugalmas módosítás minden tervben megjelenik, eltérő részletettséggel. A SWOT-analízis, célhierarchia és projektlista megjelenése a nyugat-európai tervezési kultúrához való közeledést jelzi. A tervek között a helyzetfeltárás kidomborításában mutatkoztak a legnagyobb különbségek: Myrhorod esetében kiemelt szerepet kapott, Chernihivnél közepes, míg Irpin esetében gyengébb kidolgozottságú volt. Jelentős különbség mutatkozott a költségvetés tervezésében is: míg Chernihiv tervében részletes a pénzügyi előirányzás, addig Myrhorod és Irpin terveinél ez kevésbé hangsúlyos.

ÖSSZEGZÉS

A tanulmány Ukrajna területi tervezési rendszerével foglalkozott. A közelmúltban végrehozott területi közigazgatási reform kiindulópontot jelentett, mivel, ha nem is gyökeresen, de megváltoztatta a korábbi rendszert. Új téregységek, tervezési jogosultságot élvező települési önkormányzatok jöttek létre, amelyeknek alkalmazkodniuk kellett az új tervezési struktúrához. Számos települési önkormányzat van, amely nem rendelkezik kellő tervezési gyakorlattal. Ez egyrészt azzal magyarázható, hogy korábban nem volt döntéshozói szerepköre, másrészt azzal is, hogy nem volt rákényszerítve a tervezésre, mivel ezt a feladatot, a posztoszocialista hagyományok velejárájaként a hierarchia csúcsáról végezték el.

Válaszolva az első kutatási kérdésre, a területi közigazgatási reform valóban jelentős változásokat hozott az ukrán közigazgatásban és a területi tervezésben is. Az új téregységek

új tervezési feladata természetszerűleg hatott a rendszerre. Mindazonáltal gyökeres változásokról nem beszélhetünk, inkább csak a tervezési rendszer finomhangolásáról, nyugati normákhoz való közeledéséről és a korábbi lengyel reform ukrán közigazgatásba való emeléséről.

A második kutatási kérdés alapján a közigazgatási reform teljes mértékben nem tekinthető decentralizációnak. Az egyértelmű decentralizációs törekvések ellenére több strukturális és funkcionális ellentmondás is fennáll. Egyrészt, bár az önkormányzatokhoz számos feladat- és hatáskör került, de az ezen feladatok ellátáshoz szükséges pénzügyi önállóság nem valósult meg. A központi költségvetésből származó transferek csökkenő mértéke és a saját bevételek korlátozott növekedése megnehezíti az új feladatok hatékony végrehajtását. Másrészt az államigazgatási és önkormányzati szervek között gyakran nem egyértelmű a funkciók és hatáskörök elosztása. Számos esetben funkcionális átfedések vagy felelősségi bizonytalanságok tapasztalhatóak, amelyek végső soron rontják a hatékonyságot és az elszámoltathatóságot is.

A folyamat beteljesülését elsősorban a háború következtében megjelenő központosítás, katonai közigazgatási jelenlét akadályozza. Ezen kívül olyan mélyen gyökeredző, szovjet időkből származó örökség nyomja a tervezési kultúra vállát, amely nem engedi a tervezés egyik pillanatról a másikra történő decentralizációját. Megítélésem szerint azonban nem ezek a legfontosabb érvek a kutatási kérdésre adott válasz vonatkozásában. Az európai integráció prioritása a kutatás számos, egymástól eltérő dimenziójában is megjelent, kezdve a tervezési gyakorlat európai normákhoz való közeledésével egészen a települési önkormányzatok által megalkotott tervekig. Az integrációs gondolat teljes mértékben meghatározza az ukrán politikát, a döntéshozatalt és a tervezési szisztémát. Kijelenthető, hogy a területi közigazgatási reform nem egy mélyről jövő, a döntéshozatal a helyi közösségek kezébe átruházni kívánó gondolat volt, hanem inkább az uniós csatlakozás egyik 0. lépése, amelynél elengedhetetlen a korábbi struktúra átalakítása. A 2014-es kelet-ukrajnai háború és az elvesztett területek hatására Ukrajnában felerősödtek az EU-s integrációs gondolatok. Nem véletlen, hogy a közigazgatási reform a szakadár cselekményeket követően, 2015-től kezdődően indul el az országban.

A tanulmány rávilágít a nyugati integráció hangsúlyosságára. Konkrét példák segítségével érzékelteti a rendszer átalakulásának gyakorlati megnyilvánulásait is. A megállapítások mellett a kutatás kiindulópontként szolgálhat új kutatási kérdések megfogalmazásához és további cselekvési tervek kidolgozásához.

IRODALOMJEGYZÉK

- Anisimov, Oleksandr – Smirnova, Maria – Dulko, Ievgeniia: *Establishment of a new planning system in Ukraine: Institutional change between Europeanization and postsocialist path dependence*, Planning Theory and Practice, 2024/4, 482–501. <https://doi.org/10.1080/14649357.2024.2414973>
- Grudova, Vladyslava – Markuts, Yuliya – Darkovich, Andrii – Shymanskyi, Vladyslav – Litvinov, Valentyn – Prokopets, Dmytro – Lakhctionova, Liliia – Slyvynska, Olga – Uryvskyi, Vladyslav – Goriunov, Dmytro: *Local governments' legal, institutional, and financial landscape in Ukraine*, Kyiv School of Economics, 2024. Elérhető: https://kse.ua/KSE_for_BGK_Final_Report_July2024%20-%2020.11.2024.pdf

- Hnydiuk, Inna: *Reformatting Ukrainian budget system within the conditions of power decentralization*, World Science, 2020/1, 4–10. https://doi.org/10.31435/rsglobal_ws/31012020/6897
- Horbliuk, Serhii – Brovko, Oleh: *The territorial and decentralization reform in Ukraine (2014–2020)*, *Studia Regionalne i Lokalne*, 2022/2, 16–30. <https://doi.org/10.7366/1509499528802>
- Levitas, Anthony: *Local Government Reform as State Building: What the Polish Case Says About „Decentralization”*, *Studies in Comparative International Development*, 2017, 23–44. <https://doi.org/10.1007/s12116-015-9203-5>
- Nehara, Rodion – Kalchuk, Oleksii – Riabchenko, Olena – Kapitanets, Svitlana – Marusiak, Oleksandr: *System of public administration entities in times of war: the Ukrainian experience*, CERIDAP, 2025. <https://doi.org/10.13130/2723-9195/2025-2-20>
- Novakovskyy, Leonid – Novakovska, Iryna – Bredikhin, O. – Stetsiuk, M. – Skrypnik, L.: *Risk and problems of forming united territorial communities in Ukraine*, *Agricultural Science and Practice*, 2019/2, 66–75. <https://doi.org/10.15407/agrisp6.02.066>
- Okunovska, Yulia – Hyzhko, Andrii – Prymush, Mykola – Polovyi, Mykola: *Specifics of decentralization reform in Poland and Ukraine*, *European Journal of Transformation Studies*, 2020/2, 245–256. Elérhető: <https://czasopisma.bg.u.edu.pl/index.php/journal-transformation/article/view/5570> (Letöltés ideje: 2025.05.22.)
- Péti Márton: *A területi tervezés és fejlesztés a fenntarthatóság jegyében és Stratégia környezeti vizsgálataok földrajzi szemlélettel*, in: Mezősi Gábor (szerk.): *Földrajzi Tanulmányok*, Szeged, 2011, 9–52.
- Salamin Géza – Péti Márton – Czira Tamás: *Paradigmaváltás küszöbén, Az új Országos területfejlesztési koncepció és a területi tervezés*, *Területi Statisztika*, 2005/5, 423–439.
- Salamin Géza – Péti Márton: *Rugalmas földrajz vagy instabilitás?, Változó terek a magyar területi tervezésben*, *Comitatus*, 2023/246, 81–92. <https://doi.org/10.59809/Comitatus.2023.33-246.81>
- Salamin Géza – Péti Márton: *Terveksztéstől a governance-ig: A térbeli tervezés európai fogalma, jelentései és lehetséges hazai kapcsolódásai*, *Tér és Társadalom*, 2019/3, 7–28. <https://doi.org/10.17649/TET.33.3.3175>
- Sobański, Piotr: *The concept of „landisation” of Poland, Selected aspects*, *Journal of International Legal Communication*, 2021/1, 47–54. <https://doi.org/10.32612/uw.27201643.2021.1.pp.47-54>
- Sochka, Kateryna: *Local budgets in Ukraine: Current trends and issues*, *Scientific Collection Inter-Conf*, 2021/87, 56–65. <https://doi.org/10.51582/interconf.21-22.11.2021.007>

INTERNETES FORRÁSOK

- Centre of Expertise for Multilevel Governance: *Policy advice on the “Concept of the reform of local self-government and territorial organisation of power in Ukraine”*. Elérhető: <https://rm.coe.int/cemgpad-2024-6-ua-reform-concept-eng-final/1680b2b519> (Letöltés ideje: 2025.04.26.)
- Chernihiv City Council: *The restoration and development plan of the Chernihiv city territorial community*. Elérhető: <https://chernigiv-rada.gov.ua/storage/files/25/03/13/13/bb6e9bb26e7b6180b007ca0be3ee9fb9.pdf> (Letöltés ideje: 2025.04.17.)
- *Chernihiv Territorial Community*. Elérhető: <https://cities4cities.eu/community/chernihiv-territorial-community/> (Letöltés ideje: 2025.04.17.)
- *Community’s history and interesting facts*. Elérhető: <https://myrhorodportal.com.ua/en/communitys-history-and-interesting-facts/> (Letöltés ideje: 2025.04.17.)
- Darkovich, Anrii – Savisko, Myroslava: *(De)Centralization? Challenges to local-level governance under martial law in Ukraine*, *PONARS Eurasia*. Elérhető: <https://www.ponarseurasia.org/decentralization-challenges-to-local-level-governance-under-martial-law-in-ukraine/> (Letöltés ideje: 2025.03.27.)
- Irpin City Council: *Strategy of mobility and development of transport infrastructure Irpin community*. Elérhető: <https://imr.gov.ua/wp-content/uploads/2023/07/Strategy-of-mobility-and-development-of-transport-infrastructure-of-the-Irpin-community.pdf> (Letöltés ideje: 2025.04.17.)

- *Irpın Territorial Community*. Elérhető: <https://cities4cities.eu/community/irpin-territorial-community/> (Letöltés ideje: 2025.04.17.)
- Jackiewicz, Andrzej: *Unitarism and decentralization as a constitutional principles of the Republic of Poland*. Elérhető: https://www.dukonference.lv/files/proceedings_of_conf/53konf/tiesibas/Jackiewicz.pdf (Letöltés ideje: 2025.05.22.)
- Ministry of Economy of Ukraine: *Ukraine plan (2024–2027)*. Elérhető: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/ukraine-facility-plan.pdf> (Letöltés ideje: 2025.04.16.)
- Myrhorod City Council: *Development Strategy of the Myrhorod City Territorial Community until 2030*. Elérhető: https://drive.google.com/file/d/1BToNuVmmxdWzgzWnI3xHpSnulsk_rlnq/view (Letöltés ideje: 2025.04.17.)
- National Council for the Recovery of Ukraine: *Recovery plan of Ukraine*. Elérhető: https://cdn.prod.website-files.com/621f88db25fbf24758792dd8/62dacb5a1f01740ae90479d9_22.07.2022_Ecosafety_Eng.pdf (Letöltés ideje: 2025.04.16.)
- *Ukraine: continues to fight the tobacco industry by significantly increasing cigarette tax*. Elérhető: <https://extranet.who.int/fctcapps/fctcapps/fctc/implementation-database/news/ukraine-continues-fight-tobacco-industry-significantly> (Letöltés ideje: 2025.05.23.)

JOGSZABÁLYOK

- Ukrajna helyi önkormányzatokról szóló törvénye (1997. május 21.) 280/97-BP. 26. cikk. Elérhető: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80?lang=en#Text> (Letöltés ideje: 2025.05.23.)